

Křesťanská sociální etika

Jabok / ETF 2021

4. PRINCIPY

Křesťanská sociální etika. M. Martinek
Jabok 2021

Témata přednášek

- 1. Úvod, literatura, definice individuální a sociální etiky, témata, metoda, bible a dějiny
- 2. Vývoj katolického sociálního myšlení, list Pokoj a dobro
- 3. Protestantská sociální etika a alternativní teologické směry v katolické církvi
- 4. Principy KSE: lidská důstojnost, společné dobro, solidarita, subsidiarita, všeobecné určení statků
- 5. Politika: stát a právo
- 6. Hospodářství, lidská práce
- 7. Kultura: výchova, vzdělání, umění, média
- 8. Rodina
- 9. Ekologie, mír
- 10. Globální sociální spravedlnost

Základní koncept KSE

Sociálně-etická systemizace základních jistot o podstatě a určení člověka.

Vychází z biblické a historické reflexe o jednotlivých sociálně-etických otázkách, systematicky je zpracovává a formuluje do obecně platných zásad.

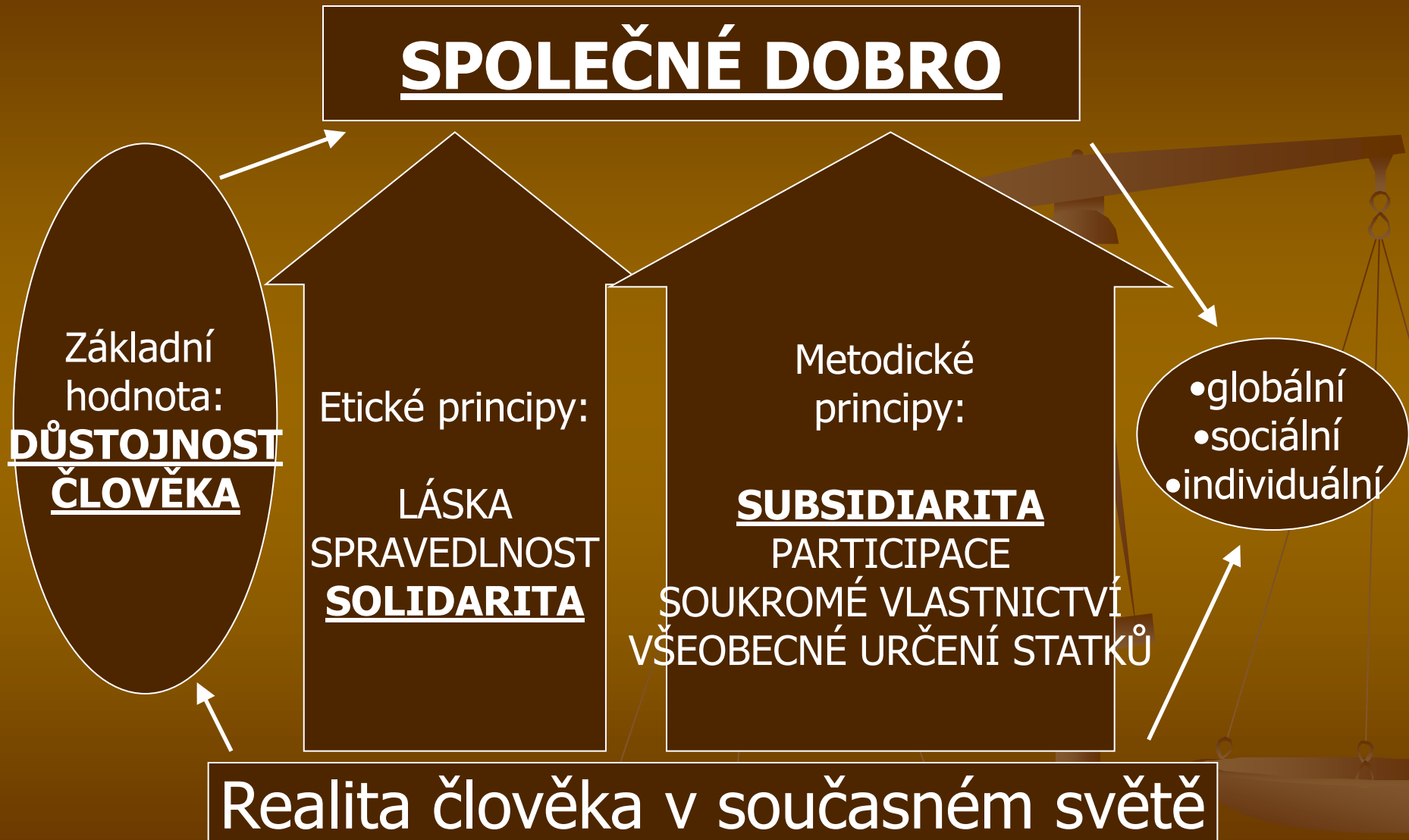
Bere v úvahu církevní vyjádření, v nichž se projevuje sociální étos církve.

Konfrontuje se se současnými problémy a hledá nové odpovědi na nové otázky.

Zásady (principy) křesťanské sociální etiky

- Sociální etika vychází z **reality člověka** v současném světě na úrovni **individuální, sociální i globální**.
- Jejím cílem je realizace **společného dobra** (obecného blaha) na všech úrovních:
 - Individuální: lidská práva, umožnění osobního rozvoje každého člověka
 - Sociální: sociální spravedlnost, etický hospodářský systém
 - Globální: mír, zachování životního prostředí
- Důvodem k tomuto snažení je obecně platná a pro většinu lidí nezpochybnitelná hodnota **důstojnosti člověka**.
- Zároveň jde o uskutečnění křesťanského etického principu lásky, v sociální oblasti chápaného jako spravedlnost, který se v konkrétní realitě projevuje jako **solidarita**.
- Hlavním metodickým principem uskutečňování solidarity je **subsidiarita**.

Zásady křesťanské sociální etiky

Smysl a význam principů

Princip je nějaký rámec, něco všeobecného bez čeho se nedá dost dobře fungovat. Je to určitá idea, orientace. Není to něco konkrétního. Neříká mi, jak se mám chovat v té které situaci, je to východisko pro přemýšlení (dává určitý základ a určité mantinely).

Principy se v průběhu času profilují. Vztahují se na společenský život v celé jeho komplexnosti – ekonomika, právo, politika, meziosobní vztahy. Principy nedávají žádná hotová nebo dokonce ideální uspořádání, ani žádné konkrétní návody k jednání.

Principy vytvářejí jednotu, jsou navzájem provázány a také se navzájem doplňují. Vytváří kostru, na základě které se může postavit dům, ve kterém se dá dlouhodobě bydlet. Jsou to směrnice, jak lze utvářet dobrý společenský život a jak ho také obnovovat. Představují mravní požadavky pro jednotlivce, ale i pro instituce.

Základní hodnota: lidská důstojnost

Základní hodnotou evropské civilizace je důstojnost člověka jako osoby. Vychází z židovsko-křesťanské tradice, která chápe člověka jako obraz (ikonu) Boha: Gn 1, 27, Mt 25, 40

Pouze člověk je „účelem o sobě“ (Kant).

„Původem, nositelem a cílem všech sociálních institucí je a musí být lidská osoba“ (GS 25).

Člověk je jediným měřítkem společenského a politického řádu. Instituce musí sloužit lidské osobě, ne naopak.

Smyslem sociální etiky je **navrhovat kritéria k vytváření takových institucí, které by zajistily plné respektování lidské důstojnosti.**

Důstojnost lidské osoby – personalistický princip

Člověk, vnímaný ve své historické konkrétnosti, představuje srdce a duši katolické sociální nauky. Celá sociální nauka církve tudíž vychází z principu, že důstojnost lidské osoby je nedotknutelná (KSNC 107).

Lidská osoba je v současné evropské kultuře chápána jako nejvyšší – absolutní – hodnota. V křesťanském pojetí je lidská osoba nejvyšší hodnotou, není však hodnotou absolutní – tou je Bůh.

Ve své důstojnosti jsou si všichni lidé rovni – nezávisle na rase, národnosti, pohlaví, původu, kultuře, náboženství a společenské třídě.

Biblická východiska (KSNC)

Tvor učiněný k Božímu obrazu: „Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil“ (Gn 1,27).

Drama hříchu: „Skrze jednoho člověka totiž vešel do světa hřích a skrze hřích smrt; a tak smrt zasáhla všechny, protože všichni zhřešili“ (Ř 5,12).

Univerzalita hříchu a univerzalita spásy: „Jako jediné provinění přineslo odsouzení všem, tak i jediný čin spravedlnosti přinesl všem ospravedlnění a život. Jako se neposlušností jednoho člověka mnozí stali hříšníky, tak zase poslušností jednoho jediného mnozí se stanou spravedlivými“ (Ř 5, 18-19).

Jan XXIII. – Mater et Magistra (1961)

219. Nejvyšší zásadou sociální nauky církve je tvrzení, že **jednotliví lidé jsou základem, účinnou příčinou a cílem každého společenského zřízení**; lidé od přírody obdařeni společenskou povahou a zároveň povolání k vyššímu řádu, který přirozenost přesahuje a pozvedá.

220. Tento nejvyšší princip je nosný a chrání nedotknutelnou důstojnost lidské osoby. **Na jeho základě vybudovala církev, především v posledních sto letech, za spolupráce učenců z řad kněží i laiků, svou rozsáhlou sociální nauku.** Podle ní mají být uspořádány lidské vztahy ve shodě s všeobecnými zásadami vyplývajícími z konkrétních okolností a zvláštní povahy každé doby. Tyto normy křesťanské sociální nauky mohou tudíž být přijaty všemi lidmi.

Křesťanská antropologie – aspekty personality (Anzenbacher)

- Člověk byl stvořen k Božímu obrazu – **duch v těle**: člověk je součástí hmotné přírody, zároveň však žije v sebe-vědomí rozumové subjektivity duchovním životem. Tyto dva aspekty tvoří jeho personalitu, která je základem jedinečného místa člověka v kosmu.
- Člověk nemůže být sám, žije ve vztazích s druhými lidmi – **spolubytí**. Teologický základ: Boží trojice. Základní projev: řeč.
- Člověk je **mravní subjekt**: není ve svém chování plně determinován, ale může se také sám rozhodovat. Má svobodu k mravnímu rozhodování a odpovědnost za svou praxi.
- Člověk je otevřený **transcendenci**: klade si otázku o původu a smyslu světa, života, společnosti. Odpověď hledá za horizontem vlastní zkušenosti – je bytostí existenciálně náboženskou.
- Člověk může selhat jak v naplňování svého individuálního poslání, tak při uskutečňování společného dobra. Osobní **hřích** a „struktury hříchu“ jsou vzájemně propleteny.

Individualita a socialita

- Každý člověk má existenciální cíle:
 - Biologické (potrava, oděv, obydlí...)
 - Kulturní (vzdělávací, umělecké, náboženské...)
- Svých existenciálních cílů může člověk dosahovat jen komunikací a spoluprací s druhými lidmi – jako individuální jedinec si nestačí: člověk je s to uskutečnit své určení jako osoba jen v participaci na dění sociální interakce.
- *„Člověk je totiž v jádru své přirozenosti bytost společenská a bez vztahu k ostatním nemůže žít ani rozvíjet své vlohy“ (GS 12).*
- Proto lidé upravují svůj vzájemný vztah tak, aby se každý mohl podílet na sociální komunikaci a spolupráci způsobem, který mu dává možnost vést dobrý život ve smyslu systému existenciálních cílů. Tak tomu je tehdy, když svůj vztah chápou jako vztah vzájemného uznávání.
- Přiznání vzájemných práv a jim odpovídajících povinností.

Nezbytnost institucí

Mají-li být práva každého člověka účinně chráněna, je potřebná moc, která je stanoví v rámci právního řádu a jejich nedodržování spojí se sankcemi.

Proto je v zájmu každého člověka, aby existovaly instituce, z nichž nejdůležitější je stát: člověk je „živočich politický“ (*zoon politikon* – Aristoteles).

„Rada chytrosti“: jelikož přiznání a zaručení základních podmínek lidství je pro každého člověka výhodné, je třeba, aby lidé uzavřeli vzájemnou smlouvu zakládající právo a stát („*teorie smlouvy*“).

„Mravní imperativ“ (Kant): jelikož důstojnost osoby vyžaduje uznání a úctu kategoricky, tj. nezávisle na subjektivních výhodách, je třeba se řídit zlatým pravidlem: „Co nechceš, aby ti činili druzí, nečiň ty jim.“

Lidská práva

- LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD – součást ústavního pořádku České republiky od roku 1992.
- Lidská osoba je hlavním subjektem a středem společnosti, k jejímu dobru a rozvoji mají být zaměřeny všechny instituce, struktury, zákony: „Lidská osoba je a musí být počátkem, nositelem i cílem všech společenských institucí“ (GS 25)
- „Z nejdůležitějších práv je třeba uvést
 - právo na život, k němuž patří **právo růst po zplození v matčině lůně** (*úcta k životu od početí až do přirození smrti – problém potratů a eutanázie*)
 - právo žít v úplné rodině a **v mravném prostředí, vhodném pro vývoj a rozvoj osobnosti,**
 - právo dovést svůj rozum a svobodu ke zralosti **hledáním a nalézáním pravdy,**
 - právo podílet se na práci při využívání statků země a získávat z ní obživu pro sebe a své blízké,
 - právo svobodně založit rodinu a plodit a vychovávat děti za odpovědného uplatňování vlastní sexuality.
 - Zdrojem a syntézou těchto práv je v určitém smyslu náboženská svoboda, chápána jako právo žít v pravdě vlastní víry a v souladu s transcendentní důstojností vlastní osoby.“ (CA 47)
- Církev si hluboce uvědomuje požadavek, aby se v ní samotné respektovala spravedlnost a lidská práva (KSNC 159).

Dignitatis humanae – Deklarace 2. vatikánského koncilu o náboženské svobodě

2. Tento vatikánský sněm prohlašuje, že **lidská osoba má právo na náboženskou svobodu**. Tato svoboda záleží v tom, že všichni lidé musí být prosti nátlaku jak ze strany jednotlivců, tak ze strany společenských skupin a jakékoli lidské moci, takže nikdo ani nesmí být donucován jednat v oblasti náboženství proti svému svědomí, ani mu nesmí být zabraňováno jednat podle svého svědomí soukromě i veřejně, buď sám nebo spolu s jinými, v náležitých mezích. Mimoto koncil prohlašuje, že **právo na náboženskou svobodu je skutečně založeno na důstojnosti lidské osoby**, jak nám ji dává poznat i zjevené Boží slovo i sám rozum. Toto právo lidské osoby na náboženskou svobodu má být uznáno v právním uspořádání společnosti tak, aby se stalo občanským právem.

9. To, co tento vatikánský sněm prohlašuje o právu člověka na náboženskou svobodu, **má svůj základ v důstojnosti osoby**, jejíž požadavky dala lidskému rozumu úplněji poznat staletá zkušenost. Avšak toto učení o svobodě má své kořeny v Božím zjevení, a proto je mají křesťané tím svědomitěji zachovávat. Neboť zjevení sice nevyhlašuje výslovně právo na svobodu od vnějšího donucování v oblasti náboženství, avšak vyjevuje důstojnost lidské osoby v její plné šíři, ukazuje Kristovu úctu k svobodě člověka při plnění povinnosti uvěřit Božímu slovu a poučuje nás o duchu, jakého mají učedníci takového Mistra ve všem svém jednání uznávat a následovat.

Práva a povinnosti křesťanů podle Kodexu kanonického práva (can. 208-223)

Všichni křesťané jsou si rovni co do důstojnosti i činnosti.

Nerovnost moci (laici – klérus): synodální proces 2021 – 2023

Povinnosti: zachovávat společenství s církví, vést svatý život, spolupracovat na šíření evangelia, podřídit se rozhodnutím církevní autority, finančně přispívat na potřeby církve, usilovat o sociální spravedlnost, podporovat chudé.

Práva: sdělovat pastýřům své duchovní potřeby i názory na zlepšení církve, dostávat od pastýřů duchovní dobra – slovo a svátosti, sdružovat se, evangelizovat, dostávat křesťanské vzdělání, svobodně bádát v teologických vědách, svobodně si volit životní stav, právo na nedotknutelnost své pověsti a právní ochranu.

Religionistické srovnání

- Hinduismus: kastovní systém – zásadní **nerovnost mezi lidmi**
 - Bráhmani (kněží)
 - Kšatrijové (válečníci, politici, státní správa)
 - Vaišjové (obchodníci, řemeslníci a zemědělci)
 - Šúdrové (služebníci, dělníci, bezzemci)
 - + nedotknutelní
- Taoismus: **rovnost lidí, rovnost mužů a žen** (vzájemné doplňování: jin-jang)
- Buddhismus: rovnost lidí, v zásadě i rovnost mužů a žen, v praxi však jsou **ženy mužům vždy podřízeny** (v rodině i v klášterech)
- Konfucianismus: **přísná hierarchie** – poslušnost poddaného vládci, syna otci, mladšího bratra staršímu, ženy muži. Jediný rovnocenný vztah je mezi přáteli.
- Islám: **genderová nevyváženost** – žena je hodnocena jako polovina muže (dědičné nároky, svědecká výpověď apod.)

Přirozený zákon

Uplatňování svobody v sobě obsahuje vztah k přirozenému mravnímu zákonu, který má univerzální povahu a který předchází všechna práva a rozhodnutí. Přirozený zákon není nic jiného než světlo intelektu, které do nás vložil Bůh při stvoření. Díky tomuto světlu víme, co je třeba konat, a čemu je třeba se naopak vyhýbat (KSNC 140).

Principem, který ho vyhledává, je lidská přirozenost – vychází z rozumu, který do nás vložil Bůh.

Proto je univerzální – vztahuje se na všechny lidi a předchází všechna práva a všechny povinnosti.

Jeho základní normy jsou vyjádřeny v Desateru.

Vzájemně propojuje lidi různých kultur a ukládá jim společné zásady.

Je základním předpokladem pro existenci sociální etiky, kterou by mohli sdílet všichni členové společnosti.

Hans Küng – světový étos

- Hans Küng (nar. 1927): německý teolog, snaha o toleranci a sblížení mezi světovými náboženstvími. Od 1979 z rozhodnutí Kongregace pro nauku víry nesmí přednášet na katolických teologických učilištích.
- Porozumění a spolupráci mezi jednotlivými kulturami nemůžeme odkládat do doby, kdy se vyřeší věroučné rozpory světových náboženství. Na rovině etické spatřuje daleko vhodnější odrazový můstek - vždyt' široký konsensus mezi náboženskými tradicemi zde už existuje. (Jako příklad uvádí Küng tzv. Zlaté pravidlo, vyjádřené tak či onak ve většině náboženských tradic).
- Küngovi jde o nalezení etického minima, které by mohlo být společně artikulováno, potvrzeno a předloženo věřícím i nevěřícím jako nosné východisko úsilí o světový mír a spolupráci. Nejedná se v žádném případě o synkretickou snahu vytvořit jedno „světové náboženství“. Jednotlivé tradice zůstávají zcela autonomní. Cílem není synkreze, cílem je přátelská koexistence a světový mír.

Parlament světových náboženství

- 1893: Parlament světových náboženství v Chicagu – setkání a hnutí, kdy se zástupci světových náboženství v jednom okamžiku shromáždí na jednom místě světa, stojí rovnoprávně vedle sebe a s respektem spolu komunikují. Snaha o prosazení křesťanství jako univerzálního náboženství.
- 1993 - 2. parlament světových náboženství v Chicagu:
 - Zastoupení nejen křesťané, muslimové, zoroastrovci, džinisté, tibetští buddhisté, ale také původní obyvatelé Ameriky a široké spektrum různých kultů, duchovních skupin a náboženských hnutí, celkem 6500 lidí.
 - Témata charakteristická pro postmodernu - polycentrismus, válka a mír, kritika civilizace, ženské hnutí, ekumenické hnutí, spiritualita, duchovní obroda, globální myšlení, étos.
 - Svět nebyl pokřesťanštěn, ale naopak ostatní náboženství jsou na konci 20. století mnohem silnější než byla na jeho počátku. Ukázalo se, že je nutno opustit agresivní misionářské strategie a nepokoušet se vytlačit jedno náboženství jiným. Nelze rovněž vytvořit prostřednictvím univerzálního či synkretického guláše jednotné světové náboženství. Spíše je zapotřebí mírové spolubytí a vzájemnost různých náboženství ve vzájemně úctě, dialogu a spolupráci.

Prohlášení ke světovému étosu

- Deklarace Parlamentu světových náboženství reprezentanty patnácti náboženských směrů.
- **Náš svět prochází fundamentální krizí:** krizí světového hospodářství, světové ekologie, světové politiky. **Napětí mezi pohlavími a generacemi nabylo znepokojivých rozměrů. Hrozí zhroucení ekosystému.** Lidstvo má sice dostatek hospodářských, kulturních a duchovních zdrojů pro vytvoření lepšího světového řádu, avšak stará etnická, nacionální, sociální, hospodářská a náboženská napětí ohrožují mírové budování lepšího světa.
- **Náboženství sice nemohou přímo vyřešit ekologické, hospodářské, politické a sociální problémy, mohou však napomoci změnit vnitřní nastavení člověka, celou lidskou mentalitu, lidské "srdce" a pohnout člověka, aby se obrátil z falešné cesty k novému životu.** Lidstvo potřebuje nejen sociální a ekologické reformy, nýbrž neméně i duchovní obnovu, změnu vědomí jedince a veřejnosti.
- **Nový řád světa není možný bez světového étosu - základního konsensu ve vztahu k existujícím závazným hodnotám, neměnným měřítkům hodnot a základním osobním postojům.** A právě mezi náboženstvími tento základní konsensus již existuje, přestože nelze očekávat shodu mezi náboženstvími ve vztahu k určité antropologii (např. vztah duše a těla) nebo k určité metafyzice (např. vztah času a prostoru či vztah mezi nejvyšší bytostí a já). Základem světového étosu je **požadavek lidskosti** ve smyslu opravdové lidskosti, humanity. Tento požadavek lze vyjádřit **apelem** : "S každým člověkem je třeba zacházet lidsky!". Existuje také princip, zlaté pravidlo, které vyjádřeno pozitivně zní: "Co chceš, aby druhí činili tobě, to čin také ty jim!".

Čtyři nezrušitelná přikázání

- **1) Závazek ke kultuře bez násilí a ke kultuře úcty ke všemu živému** (přikazy: Nezabiješ! nebo pozitivně : Cti život!, řešit konflikty zásadně bez násilí v rámci právního řádu, chránit i život zvířat a rostlin, ochrana a podpora menšin).
- **2) Závazek ke kultuře založené na solidaritě a spravedlivém hospodářském uspořádání** (příkaz: Nepokradeš! či příkaz: Jednej spravedlivě a čestně!, vlastnictví zavazuje, jeho užívání má zároveň sloužit k obecnému blahu, vzájemný respekt v nevyhnutelné soutěži, smysl pro míru a skromnost).
- **3) Závazek ke kultuře tolerance a k životu v pravdě** (příkaz : Nelži! nebo příkaz: Mluv a jednej pravdivě!, massmédia jako strážci pravdy, umění, literatura a věda musí sloužit pravdě, politici mají říkat lidem pravdu, hledat pravdu a sloužit pravdě).
- **4) Závazek ke kultuře zrovnoprávnění a k partnerství muže a ženy** (příkaz: Nezcizoložíš! či kladně: Ctěte a milujte se navzájem!, zodpovědné jednání ve věcech lásky, sexuality a rodiny, právo dětí na vzdělání, možné dobrovolné zřeknutí se rozvoje sexuality, místo patriarchální nadvlády nebo ponižování v rodině vzájemná úcta, porozumění, partnerství, ohleduplnost, tolerance, ochota ke smíření a láska).

Společné dobro

- Pojem „bonum commune“ – obecně prospěšné dobro byl obecně sdílenou součástí filozofického, ekonomického a politologického myšlení od dob Aristotela až do 19. stol.
- **Aristoteles** – Etika Nikomachova: společné dobro je větší, dokonalejší, noblesnější a božstější než dobro jednotlivce.
- **Tomáš Akvinský** považuje společné dobro za úhelný kámen celé společenské stavby.
- První sociální encykliky ho užívají bez vysvětlování, jako obecně známý pojem (RN 5x, poprvé v čl. 1).
- V 19. a 20. stol. se klade důraz spíše na individuální dobro („právo jít za štěstím“ – Jefferson, Deklarace nezávislosti): bude-li každý člověk usilovat o své vlastní dobro, dosáhne se automaticky i dobra společného (= základní věta ekonomie blahobytu).
- Pojem společné dobro se přestává používat, zdůrazňují ho pouze sociální dokumenty církve.
- Znovu se objevuje až kolem r. 2000 v ekonomické teorii, která zjišťuje, že pouhé úsilí o individuální dobro nestačí (časopis Finance a společné dobro – Ženeva). Tento názor potvrzuje i současná ekonomická krize.

Společné dobro v dokumentech

Mater et Magistra 65: *„Souhrn oněch předpokladů společenského života, které lidem umožňují a usnadňují plný rozvoj všech hodnot jejich osobnosti.“*

Gaudium et spes 26: *„Souhrn podmínek společenského života, které jak skupinám, tak jednotlivým členům dovolují úplnější a snazší dosažení vlastní dokonalosti.“*

Pacem in terris 57: *„Obecné blaho se týká celého člověka: tj. potřeb jak těla, tak i ducha. Proto musí státní správa o dosažení tohoto blaha usilovat příhodnými prostředky i měrou: tak, aby byl zachován správný řád věcí, a aby občanům spolu se statky hmotnými zabezpečovala také statky duchovní.“*

Sollicitudo rei socialis 10: *„Ve světě, v němž by vládla péče o obecné blaho celého lidstva, to jest péče o "lidský a duchovní rozvoj všech" místo snahy o osobní prospěch, by byl mír možný jako plod "dokonalejší spravedlnosti mezi lidmi".“*

Oblasti společného dobra

- Společné dobro je
 - cíl, k němuž směřuje křesťanská sociální etika.
 - důvod existence politické autority
- Ke společnému dobru by měl směřovat složitý systém hospodářských, politických a kulturních struktur a mechanismů: politická demokracie, sociálně tržní ekonomika a eticky odpovědná kultura (včetně médií). Na tvorbě tohoto systému se podílí každý občan, proto za něj každý nese odpovědnost.
- Termínem společné dobro (bonum commune) označujeme vějíř „dober“, která, jak doufáme, naleznou u všech občanů kladné přijetí. Jde o:
 - osobní bezpečnost,
 - vnitřní i vnější bezpečnost země,
 - respekt k lidským a občanským právům, která charakterizují demokratický právní stát,
 - součinnou spolupráci občanů ve všech sférách zaměřenou na prosperitu celé společnosti,
 - rozumnou sociální síť, která podpírá sociálně slabé občany.
- Společné dobro je možné též vyjádřit jako **soubor společenských podmínek, které umožňují každému člověku uplatnění a rozvoj jeho schopností ve směrech hospodářských, politických i kulturních (PD 18).**

Rozdílná pojetí společného dobra

V **komunismu** se společné dobro určuje direktivně tím, že se centrálně plánuje výroba a potřeby spotřebitelů. Nerozlišuje se přitom mezi zájmem jednotlivce a společnosti.

Pro **klasický hospodářský liberalismus** naproti tomu společné dobro nastává automaticky, když se každý jednotlivec stará o své blaho tím, že na trhu nabízí a žádá zboží a práci. Společné dobro je potom jen součtem jednotlivých zájmů, které se prosadily na trhu. (Jedinec, který z objektivních důvodů nemůže podat přiměřený výkon, pak nemůže mít na společném dobru účast.)

Křesťanský pohled se vyhýbá oběma těmito extrémům – je mezi koncepcí individualistickou a kolektivistickou. Společné dobro chápe jako prostor pro rozvoj každého jedince (tedy i toho, kdo je jakkoli znevýhodněn), který musí být vytvořen úsilím institucí (na prvním místě státu).

Subjekty uskutečnění společného dobra (DH čl.6)

- Záležitost všech lidí v jejich různorodých uskupeních (úkol: občanů, společenských skupin, státu, církve).
- Principu společného dobra velmi dobře odpovídají **neziskové, nevýdělečné, nonprofitní organizace**, které provozují dobročinnou a veřejně prospěšnou činnost v oblasti ekologie, humanitární péče, sociální péče, tělovýchovy, vědy a výzkumu, vzdělávání, ochrany života a zdraví.
- Přesto péče o společné dobro s ohledem na všechny jeho komponenty je **úkolem státu**, který by se měl starat hlavně o chudé a o ty, kdo stojí na okraji společnosti: Společné dobro = aby se relativně měli všichni dobře, ne jenom někteří. Neznamená to však poskytnutí absolutně stejných příležitostí ve všech sférách života. „Životní šance“ jsou vždy nestejně rozděleny.
- Stát má zajišťovat politické předpoklady pro uskutečnění řádu. Jde v podstatě o právní ochranu a zachování míru vnitřního i vnějšího.
- Kompetence státu je *univerzální*, není však *totální*. Nesmí na sebe převzít uskutečňování všech společenských hodnot. V opačném případě jde o ničení schopnosti společnosti a lidské důstojnosti.
- Funkce obecného blaha je **subsidiární** (pomocná) a **komplementární** (doplňující). Obecné blaho má pomáhat lidem plnit jejich úkoly, které by sami splnit nemohli, anebo by je nemohli plnit příliš dobře.

Univerzální určení statků a soukromé vlastnictví

Bůh daroval zemi všem lidem, proto všichni lidé mají mít podíl na hmotných statcích. Každý člověk musí mít možnost dosáhnout takové úrovně blahobytu, která je nezbytná k jeho plnému rozvoji.

- Tento princip vyplývá ze zásady společného dobra. Jde o přirozené právo každého člověka. Má vyšší hodnotu než právo na soukromé vlastnictví.

Právo vlastnit majetek patří k základním lidským právům, je součástí lidské důstojnosti. Je zdůrazněno ve všech sociálních encyklikách.

- To se týká i vlastnictví pozemků a výrobních prostředků, jejich užívání však musí přinášet prospěch všem. Společné dobro je cílem, soukromé vlastnictví prostředkem.
- Sociální stát stanovuje nutné přerozdělování zisků zákonem.

Solidarita

„Pevná a trvalá odhodlanost usilovat o obecné blaho neboli dobro všech a jednoho každého, protože všichni jsme zodpovědni za všechny.“ (SRS 38)

Odpověď na princip personality: právní nárok každé lidské osoby na uznání její důstojnosti a lidských práv předpokládá plnění určitých povinností ze strany druhých osob. Princip solidarity vymezuje povinnosti odpovídající tomuto právnímu nároku.

Původně používáno pro solidaritu mezi dělníky a zaměstnavateli – QA 73: *„Při tomto velmi zodpovědném rozhodování musí zaměstnavatele a dělníky spojovat niterná solidárnost a křesťanská svornost, jež musí účinně působit.“*
MM 23: *„Dělníci a zaměstnavatelé mají dále uspořádat své vztahy podle zásad lidské solidarity a ve smyslu křesťanského bratrství.“*

Později pro solidaritu mezi rolníky (MM 146), v mezinárodních vztazích (MM 155, 190) a jinde (PiT 98).

- *„Lidé jsou od přirozenosti společenské bytosti, proto musí jeden s druhým spolu žít a usilovat o vzájemné dobro. Spořádané soužití proto vyžaduje, aby navzájem stejným způsobem uznávali svá práva a plnili své povinnosti. Z toho také vyplývá, že každý musí velkomyslně přispívat k vytvoření takového sociálního prostředí, ve kterém jsou práva občanů stále lépe a svědomitěji zachovávána a jejich povinnosti jsou rovněž tak stejným způsobem plněny.“ (Pacem in terris 32)*

Solidarita jako princip BYTÍ

- Sociální stránka lidské osobnosti: lidé se navzájem potřebují, rozvíjejí se jen ve společnosti, jsou jako osobnosti ve svém bytí vzájemně spojeny (solidum = pevný, solidare = spojovat). Dobro jednoho člověka souvisí s dobrem druhého.
- V současné době se lidé dostávají do stále těsnější sítě vztahů, do vzájemné závislosti; proto je nutná bytostná solidarita celého lidstva.
- Vývoj: původně rodová a kmenová solidarita, později národní a státní, v době globalizace je nutná solidarita celosvětová – globální.

Solidarita jako princip POVINNOSTI

- Ze vzájemné závislosti vyplývá vzájemná povinnost (odpovědnost) ve třech směrech:
 - Jednotlivců a skupin k sobě navzájem
 - Jednotlivců a skupin k celku
 - Celku k jednotlivcům a skupinám
- Každý příslušník určitého společenství je je spoluzodpovědný za jeho obecné dobro a každé společenství je spoluzodpovědné za dobro jednotlivců. Dobro jednotlivců a obecné dobro se navzájem podmiňují. Jsme „všichni na jedné lodi“.

Solidarita individuální a sociální

Dobrovolná vzájemná výpomoc jednotlivců mezi sebou (v rodině, v sousedství, na pracovišti), dobrovolná charitativní pomoc (finanční podpora sociálních zařízení, dary na humanitární pomoc, dobrovolnická pracovní činnost) = **rovina dobrého života, individuální solidarita, součást individuální etiky.**

Zajištění práv, která vyplývají z lidsko-právního statutu osoby v rámci právního společenství (svoboda, bezpečnost, zdraví, práce, hmotné zabezpečení apod.), pomocí zákonů a mocenských struktur = **rovina spravedlnosti, sociální solidarita, součást sociální etiky.**

Sociální stát = stát, v němž princip solidarity formuje regulační systémy a rámcové podmínky společenského procesu, především metodou přerozdělování peněz (daně). To je doplněno dobrovolnou angažovaností jednotlivců a skupin.

Rozvoj lidské společnosti vyžaduje obojí: solidaritu začleněnou do právního řádu a sociálně-eticky zaručenou i nepovinnou ochotu pomoci, praktikovanou v dobrém životě.

Solidarita jako odpovědnost

- Princip lásky k bližnímu aplikovaný na sociální úroveň.
Odpovědnost
 - Silnějším za slabší
 - Bohatých za chudé
 - Zdravých za nemocné
 - Mocných za bezmocné
- Předpokládá odpovědnost každého člověka nejen za sebe a za svou rodinu, ale také za společnost – je v rozporu s kulturou zaměřenou pouze na individuální prosazení jedince.
- Čím více je společnost zaměřena individualisticky, tím více musí být solidarita vynucována zákonem.
- Solidarita na globální úrovni: odpovědnost bohatých států za státy chudé.

Subsidiarita

Subsidium (lat.) = podpora, pomoc: stát a společnost mají občanům a malým společenstvím poskytovat podporu a pomoc, ale ponechat jim svobodu.

Tolik svobody, kolik je možné – tolik zasahování, kolik je nutné.

Společnost má být budována zdola, v zařízeních, která jsou nejbližší jednotlivým osobám, a vyšší společenství musí nastoupit teprve tehdy, když nižší společenství příslušné úkoly plnit nemůže.

Subsidiarita = princip výstavby svobodné společnosti: vyšší společenství slouží nižšímu, ne naopak.

Subsidiarita – Quadragesimo anno

- *„Přece však v sociální filozofii stále platí důležitá zásada, která se nedá vyvrátit ani změnit: To, co mohou jednotlivci provést z vlastní iniciativy a vlastním přičiněním, to se jim nemá brát z rukou a přenášet na společnost. Stejně tak je proti spravedlnosti, když se převádí na větší a vyšší společenství to, co mohou vykonat a dobře provést společenství menší a nižší.“ (QA79)*
- *„Státní moc má tedy záležitosti a starosti méně důležité - které ji ostatně rozptylují - ponechávat k vyřizování nižším společenstvím. Tak bude moci s větší svobodou, energií a účinností provádět všechno to, co je pouze jejím úkolem, poněvadž jedině ona na něj stačí: řídit, dohlédat, donucovat a trestat; vždy podle povahy a potřeby jednotlivých případů.“ (QA 80)*
- Princip řízení, v němž by se mělo ponechat odpovědnosti nižších složek vše, co nemusí řešit složky vyšší. Opak centralizace.
- Tolik svobody, kolik je možné – tolik zasahování, kolik je nutné.
- Princip výstavby občanské společnosti: podpora iniciativ jednotlivců a skupin, minimální zasahování ze strany státu (opak: totalitní režimy). Výslovně se k němu hlásí Evropská unie.

Maastrichtská smlouva, čl. 5 (součást Lisabonské smlouvy)

- 1. Vymezení pravomocí Unie se řídí **zásadou svěření pravomocí**. Výkon těchto pravomocí se řídí **zásadami subsidiarity a proporcionality**.
- 2. Podle zásady svěření pravomocí jedná Unie pouze v mezích pravomocí svěřených jí ve Smlouvách členskými státy pro dosažení cílů stanovených ve Smlouvách. **Pravomoci, které nejsou Smlouvami Unii svěřeny, náležejí členským státům.**
- 3. Podle zásady subsidiarity jedná Unie v oblastech, které nespadají do její výlučné pravomoci, pouze tehdy a do té míry, pokud cílů zamýšlené činnosti nemůže být dosaženo uspokojivě členskými státy na úrovni ústřední, regionální či místní, ale spíše jich, z důvodu jejího rozsahu či účinků, může být lépe dosaženo na úrovni Unie.
- Orgány Unie uplatňují zásadu subsidiarity v souladu s **Protokolem o používání zásad subsidiarity a proporcionality**. Vnitrostátní parlamenty dbají na dodržování zásady subsidiarity v souladu s postupem uvedeným v tomto protokolu.
- 4. Podle **zásady proporcionality** nepřekročí obsah ani forma činnosti Unie rámec toho, co je nezbytné pro dosažení cílů Smluv.
- Orgány Unie uplatňují zásadu proporcionality v souladu s **Protokolem o používání zásad subsidiarity a proporcionality**.

Participace

- Spoluúčast a spolurozhodování – důsledek subsidiarity:
 - v politice demokracie
 - v řízení podniků a institucí vytváření mechanismů k maximálnímu využití tvůrčího potenciálu všech zúčastněných
 - v katolické církvi dosud není plně realizována

Tři roviny aplikace principu subsidiarity

Rovina osoby jako subjektu:

- princip subsidiarity zavazuje jednotlivce, aby své postavení jako subjektu hájil z vlastní iniciativy a vlastním přičiněním. Může se to dařit tím lépe, čím větší prostor mu k tomu poskytují zákony a instituce.

Rovina mezi osobou a státem – sociální sféra: ta by měla sloužit dobrou jednotlivých osob:

- politicko-právní systém: důležité orgány by měly být co nejbližší občanům – komunální politika
- ekonomický systém: rozdělení kompetencí v podniku – možnost spolurozhodování (+ odbory, studentská rada...)
- kulturní systém: prostor pro spontánní tvořivost jednotlivců a skupin
- náboženský systém: samostatná, na státu nezávislá organizace církví, jejich vnitřní členění blízké člověku (farnosti, sociální aktivity, duchovní komunity, malá společenství apod.)
- občanská společnost: lidské osoby se svobodně sdružují k realizaci a prosazování svých zájmů

Rovina globálního společenství lidstva: pro řešení globálních problémů chybí kompetence (autorita?) na nadnárodní rovině (PT 137):

- Válečné konflikty – požadavek mezinárodního právního a mírového řádu
- Ekologie – požadavek účinné mezinárodní spolupráce
- Ekonomika – existující „trh bez státu“ potřebuje obecně závazná etická kritéria
- Rozvoj – požadavek mezinárodní politiky rozvoje, která by měla vliv na politické podmínky v rozvojových zemích i na globální ekonomický řád
- Lidská práva – požadavek elementárních standardů na globální rovině

Napětí solidarita - subsidiarita

Solidarita předpokládá centrální přerozdělování, subsidiarita předpokládá co největší odpovědnost jedince. Zdravá společnost neustále hledá **rovnováhu mezi těmito principy**.

Důraz na solidaritu je znakem **levicového politického zaměření**, důraz na subsidiaritu je znakem **pravicového politického zaměření**.

Konkurence a střídání moci mezi těmito dvěma směry charakterizuje většinu současných vyspělých států (extrémy: USA x Skandinávie).

Sociální spravedlnost

- Termín se používá od poloviny 19. stol., není jednoznačně definován. Křesťanské pojetí vychází z **opce pro chudé**, a tím se liší od socialistického (sociální rovnost) i liberálního (odmítá ideu sociální spravedlnosti jako iluzi).
- Dílčí aspekty sociální spravedlnosti:
 - **Komutativní (směnná)** – spravedlivé podmínky smlouvy a směny (např. pracovní podmínky, mzdy...)
 - **Kontributivní (participativní)** – aktivní účast všech na sociálním životě (včetně lidí znevýhodněných; problém nezaměstnanosti...)
 - **Distributivní (podílná)** – rozdělení statků v opci pro chudé (systém přerozdělování musí být prospěšný osobám, jejichž materiální potřeby nejsou uspokojovány)
 - **Legální** – spravedlnost a jistota v realizaci práva (neustrannost soudu, rovnost před zákonem, presumpce nevinny...)
- Má-li sociální spravedlnost směřovat ke společnému dobru, musí být zároveň splněny všechny čtyři aspekty

Oblasti křesťanské sociální etiky

■ Úroveň státní:

- Politika (GS II-4)
- Hospodářství (GS II-3)
- Rodina (GS II-1)
- Vzdělání, kultura, média (GS II-2)

■ Úroveň globální:

- Ekologie
- Mír (GS II-5,1)
- Sociální spravedlnost (GS II-5,2)